

TUNÇ YALÇIN^{1**}*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili Öğretim Görevlisi*

MEARİCÜ'N-NÜBÜVVE'NİN DOĞU (ÇAĞATAY) TÜRKÇESİ TERCÜMESİ ve NÜSHALARI ÜZERİNE^{2*}

ÖZET

Tam adı Mearicü'n-nübüvve fi medarici'l-fütüvve olan ve Muin el-Miskin tarafından yazılıp 1486'da tamamlanan Farsça siyer kitabı, 16. yüzyılda, önce Celalzade Mustafa Çelebi, sonrasında ise Altıparmak Mehmet Efendi tarafından Batı (Osmanlı) Türkçesine, 18. yüzyılın ortasında da Muhammed Rahim-i Miskin tarafından Doğu (Çağatay) Türkçesine tercüme edilmiştir. Hüseyin-i Baykara döneminde yazılmış olan eserin Farsça orijinali ve daha sonraki yüzyıllarda yapılan tercümeleri; Türk dünyasında yüzyıllarca siyer ve miraç üzerine bir başvuru kitabı olmuştur. Bu çalışmada, eserin Doğu (Çağatay) Türkçesine tercümesinin özellikleri değerlendirilecek ve bu tercümenin Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde, ÖZEL 15 numarada kayıtlı olan yeni bir nüshası ve diğer kütüphanelerde tespit edilen nüshaları hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar kelimeler: siyer, Doğu (Çağatay) Türkçesi, tercüme

ABSTRACT

This Persian prophetic biography of Muhammed the Prophet, whose full title is *Mearicü'n-nübüvve fi medarici'l-fütüvve* and was written by Muin el-Miskin and completed in 1486, was translated into Western (Ottoman) Turkish by Celalzade Mustafa Çelebi and by Altıparmak Mehmet Efendi respectively in the 16th century, and it was translated into Eastern (Chagatai) Turkish by Muhammed Rahim-i Miskin in the middle of the 18th century. Original Persian text written in Hüseyin-i Baykara period and its translations in the following periods have been reference books in prophetic biography and ascension studies in Turkish world for centuries. This study examines the features of the translation and gives information about a new copy of this translation registered in Süleymaniye Library (Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi), number ÖZEL 15, and the copies found in other libraries.

Keywords: prophetic biography, Eastern (Chagatai) Turkish, translation

Giriş

Mearicü'n-nübüvve fi medarici'l-fütüvve'nin müellifi Muinüddin el-Miskin Muhammed Emin bin Şerafiddin Hacı Muhammed el-Ferahî el-Herevî'nin³ (ö. 907/1501-1502) doğumu ve yaşamının ilk yılları hakkında elimizde bilgi yoktur.

^{1**} Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Dili Öğretim Görevlisi, tunc.yalcin@msgsu.edu.tr

^{2*} Bu makale, "Muin el-Miskîn'in Meâricü'n-Nübüvve'sinin Doğu Türkçesine Tercümesi (Dil İncelemesi – Transkripsiyonlu Metin – Dizin)" başlığını taşıyan, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde devam eden doktora çalışması temelinde hazırlanmıştır.

³ Bilgi için bk. (Khwhandamir, 1994, s. 520; Berthels, 2012, s.481b; Erarslan, 2015, ss. 139-140; Şirazi, 2016, ss. 17-22; Efzali, 2016)

Muin el-Miskin'in babası Mevlana Şerafeddin Hacı Muhammed Ferahi, "Mirza Ebu'l-Kasım Babur döneminin önde gelen fıkıh âlimlerindendir, ağabeyi Kadı Nizamüddin Muhammed (Mevlana Nizamüddin) ise müderrisliği ve fetvalarıyla ünlüdür." (Khwhandamir, 1994, s. 520)

Ali Şir Nevayi, Hüseyin-i Baykara döneminde yaşamış olan Muin el-Miskin'e, Mecal-isü'n-Nefayis'in dördüncü meclisinde, "Mevlana Muin-i Vaiz" adıyla yer verir (Erarslan, 2015, ss. 139-140). Ömrü boyunca otuz bir yıl hadis tahsil eden, bu süre zarfında cuma günleri Herat Ulu Camisi'nde vaazlar vermiş, kırk yıl süren vaizlik görevinin yanı sıra ağabeyinin ölümünden sonra bir yıl da kadılık yapan, "iyi bir hattat" (Khwhandamir, 1994, s. 520) ve aynı zamanda şair olan Muin el-Miskin'in dinî literatür kapsamında birçok eseri ve Divan'ı bulunmaktadır.⁴

"Me'āricü'n-nübüvve fî medārici'l-fütüvve" "Ğadā'ıku'l-ğakā'ıķ fî keşfi esrāri'd-deķā'ıķ", "Ağsenü'l-kaşaş", "Bağrü'd-dürer", "Ravzatü'l-vā'izîn fî eġādîsî seyyidi'l-mürselîn", "Mu'cizāt-ı Müsevî", "el-Vāzığa fî esrāri tefsîri'l-Fātığa", "Tefsîru sûreti'l-Fātığa", "Mi'rācnāme", "Dīvān" (Şenel, para. 2; Berthels, 1993, s. 481b; Şirazi, 2016, ss. 22-30)

Tam adı Mearicü'n-nübüvve fi medarici'l-fütüvve olan ve "Siyer-i Muini" veya "Siyer-i Şerif" olarak da tanınan (Efzali, 2016, s. 83) Muin el-Miskin'in eseri, Hz. Muhammed'in hayatının anlatıldığı siyer türüne ait kaynaklardan biridir. Eser, dinî ehemmiyetinin yanı sıra *nur-ı Muhammedî* ve miraç gibi konularda dönemin algısı ve düşünce tarzını yansıtmaya açısından önem arz eder. Bu doğrultuda, orijinal eserde ve Doğu (Çağatay) Türkçesi tercümesinde yer alan nazım ve "Yer ve Göğün Münazarası" gibi nesir bölümler, edebî eserlerin anlaşılması noktasında katkıda bulunur.⁵

Āsmān aydı:

– <...> Bular hemme şüret 'āleminin ėrdi ammā ma'nā i'tibārı birle felek ķal'ası mēndür mēn ve mülk şavma'ası mēndür mēn ve 'arş ķarār-gāhı mēndür mēn ve kürsî bār-gāhı mēndür mēn, Cebre'ıl ve Mikā'ıl ĥargāhı mēndür mēn, İsrāfil ve 'Azrā'ıl ārām-gāhı mēndür mēn, Meryem oġlı kākānesi mēndür mēn, *levġ ķalem* sırrınıij maġrem-hānesi mēndür mēn ve Medrese-i İdris mēndür mēn ve Beytū'l-Ma'mūr taķaddusı mēndür mēn.

El-ķıšša, Āsmān şîfat-ı kemāl ve ġusn cemāl birle bu şūrîde-ġāl tofraķķa fazîlet isbāt ķıldı ve yēr, ġam-ġin ve perîşānlıġ birle ĥacālet başını ķuyı salup ķendān yüz miij yıl rüzġār ötkerdi. Vaķtā-ķi Ĥāce 'aleyhi's-sālātu ve's-selām' adem perdesidin vücūd şaġrāsıġa ķadem ķoydılar yēr nāzişķa turdı, faĥr ve şerefđin söz başladı. Feryād ķıldı-ķi:

– Ėy āsmān! Ol peyġamberi-kim on sēkkiz miij 'ālem anıij vücūdı şufeylidür ve melekūt 'ālemini muķarrebleri anıij bezmini cur'a-nüşıdır. Egerçi anıij pāk gevheri 'ālem-i eflākdin yokķarıdır ammā vücūdı aşlı ve zād-budı maġallı tofraķ 'arşasıdır. Mēndin yaratıldı ve maija peyġamber yēberildi ve mēnde perveriş ķılındı. (75b/12-76a/19)

Eser, kısa bir sürede meşhur olmuş, halkın bu itibarlı eserden istifade edebilmesi amacıyla 16. yüzyılda, önce Celalzade Mustafa Çelebi tarafından Delail-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemail-i Fütüvvet-i Ahmedî adıyla, sonra Altıparmak Mehmed Efendi tarafından yine aynı adla (tercüme daha çok Altıparmak Peygamberler Tarihi adıyla tanınır) Batı (Osmanlı) Türkçesine tercüme edilmiştir. Eser, daha sonra, 18. yüzyılda Muhammed Rahim-i Miskin tarafından Farsçadan Doğu (Çağatay) Türkçesine tercüme edilmiştir ve "Miracü'n-Nübüvve", "Mearicü'n-Nübüvve" ve "Siyer-i Şerif" adlarıyla da tanınan⁶ bu tercüme de oldukça meşhur olmuştur.

Eserin Farsça orijinalinin ve tercümelerinin nüshaları geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Mearicü'n-Nübüvve'nin Farsça el yazmaları ve baskıları Özbekistan, Türkiye, İran, Hindistan gibi ülkelerde; Osmanlı Türkçesi tercümeleri Türkiye, İran ve çeşitli Avrupa ülkelerinde yer almak-

⁴ Lund Üniversitesinde yer alan Jarring Prov. 243 numaralı Doğu Türkçesi tercümesi nüshasında, mütercim Muhammed Rahim-i Miskin, Muin el-Miskin'in eserlerinden birkaçının adını verir, bk. "Miraj-Nabut", Jarring Prov. 243, ss. 10a/3-4

⁵ "ÖZEL 15", Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, ss. 75b/12-76a/19

⁶ Lund Üniversitesi kütüphanesinde bulunan Mearicü'n-Nübüvve'nin Doğu Türkçesi tercümesi nüshalarının birçoğu "Siyer-i Şerif" adıyla kaydedilmiştir.

tadır. Bu çalışmada eserin Doğu (Türkçesi) tercümesinin mütercimi, tarihi, içeriği, genel özellikleri ve tespit edilen nüshaları değerlendirilmiştir.

Mearicü'n-Nübüvve'nin Doğu (Çağatay) Türkçesi tercümesi:

1. Mütercim Muhammed Rahim-i Miskin:

Mearicü'n-Nübüvve, Doğu (Çağatay) Türkçesine Muhammed Rahim-i Miskin tarafından tercüme edilmiştir. Semenov (1957), Muhammed Rahim-i Miskin'in, Muin el-Miskin soyundan gelmiş olabileceğini ifade eder (s. 21; ayrıca bk. Sharipov, 1965, s. 135). Lund Üniversitesinde bulunan bir nüshada⁷ mütercimin adı açıkça yer alır. Ayrıca, Muhammed Rahim, metnin Farsçasında müellifin adının bulunduğu bir beyti tercüme ederken müellif adı yerine kendi adına yer verir:

Bî-çāre **Rağim** kemīn gulāmīj, ^{8 9} بيجاره معين كمين غلامت
Cān şıdķı bile dēdi selāmīj. ^(174b/16) از دیده و دل کند سلامت ^(409b/6)

2. Tercümenin yapıldığı tarih:

Mearicü'n-Nübüvve'nin Doğu (Çağatay) Türkçesine hangi tarihte tercüme edildiğine dair farklı görüşler mevcuttur. J. Sharipov (1965), Mearicü'n-Nübüvve tercümesini, "19. asrın ikinci yarısı ve 20. asır başlarında Buhara, Taşkent ve Fergana'da Arap ve Fars-Tacik dillerinden yapılan tercümeler" (s. 134) başlığı altında incelemiştir.¹⁰ Muginov'un kataloğunda (1962) yer alan bilgiye göre tercüme, "Tarih-i Emniyye'nin yazarı Molla Musa'nın (ö. 1917) çağdaşı olan Hacem Padişah'ın emriyle yapılmıştır" (s. 96). Lund Üniversitesinde bulunan bir nüshada¹¹ Muhammed Rahim, tercümeyi Hacem Padişah'ın emriyle yaptığını şöyle açıklar:

Pād-şāhlar emridin tecāvüz kılmak be-ğāyet haşādur ve aija boyun sunmak bā'is-i kerem ve 'ašādur. Āhīrū'l-emr ol şehen-şāh-ı cihān ve hūlāša-i evlād-ı 'azīzān **Ğazret-i Ĥ'acem Pād-şāh**nīj emr-i 'ālīleri bürhanı birle mēni mülzem kıldı. ^(9a/14-16)

Semenov, tercümenin Ebu Reyhan el-Biruni Şarkşinaslık Enstitüsü Yazma Eserler Kütüphanesinde yer alan 5344 (2822) numaralı nüshasının 442a sayfasında 1170 (1757) tarihli bir mühür olduğunu belirtir ve el yazmasının bu döneme ait olabileceğini ifade eder (s. 21).

Mütercim Muhammed Rahim, metinde yer alan aşağıdaki bölümde¹², tercüme ettiği tarihin hicri 1172 yılı olduğunu dolaylı yoldan ifade eder:

El-kıšša, Mūsā 'aleyhi's-selām kavmlarını hem-rāh kılmaknı ğikmetini ěkki nēme dēpdürler. Biri ol-ki: Ümmetleri pütmes ěrdi-ki yētmīş güvāh kerek boldı tā ki bāver kılgaylar, bu yētmīş güvāhları bāver kılmās ěrdiler, bā-vücūd hem-rāh kıldılar ve Muğammed *šalla'llāhu 'aleyhi ve sellem*nīj ümmetleri **mīj yüz yētmīş üç** yıl ötüpdür, cān ve dil birle mi'rācğa taşdıķ kıılurlar. ^(170a/2-5)

Metnin içinde yer alan bu bölüm, tercümenin yapıldığı tarihi belirleme noktasında bizce açık bir delildir. Semenov'un belirttiği mühür ve tercümedeki bu bölüm göz önüne alındığında tercümenin 1170 (1756-57) yılında veya öncesinde başlayıp 1172 (1758-59) yılında hâla devam ediyor olduğu tahmin edilmektedir.

Tercümenin yapılması emrini veren Hacem Padişah'ın ise, Lund Üniversitesinde bulunan Jar-ring Prov. 413¹³ numaralı el yazmasının son sayfasında yer alan Yarkent hanları listesinde de adları geçen, peşi sıra hüküm sürmüş Hazret-i Hacem Padişah (ö. 1168/1754-55) veya Han Hacem Padişah'tan (ö. 1173/1759-60) biri olduğu düşünülmektedir.

3. Tercümenin içeriği ve özellikleri:

Eserin Farsça orijinali, bir giriş, dört bölüm (rükün) ve bir hatimeden oluşmaktadır. Doğu

⁷ "Miraj-Nabut", Jarring Prov. 243, s. 8a/2

⁸ "ÖZEL 15", Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, s. 174b/16

⁹ "Meâricü'n-Nübüvve fî Medâricü'l-Fütüvve", Ayasofya 3442, s. 409b/6

¹⁰ Bu tercümeyle ilgili bilgilerin yer aldığı dipnotta, tercümenin Ebu Reyhan el-Biruni Şarkşinaslık Enstitüsü Yazma Eserler Kütüphanesinde yer alan iki nüshasından bahsedildikten sonra, bir başka tercümenin daha bulunduğu ifade edilir fakat bu ikinci tercüme hakkında varak sayısı dışında bilgi yoktur (Sharipov, 1965, s. 135)

¹¹ "Miraj-Nabut", Jarring Prov. 243, s. 9a/14-16

¹² "ÖZEL 15", Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, s. 170a/2-5

¹³ "A composite volume of Eastern Turki manuscripts", Jarring Prov. 413, s. 147a

Türkçesi tercümesinin nüshaları incelendiğinde tercümenin de bu bölümleri kapsadığı görülmektedir. Mütercim Muhammed Rahim, giriş bölümünde eserin içeriği hakkında bilgi verir:¹⁴

Lâ-cerem bu kitâbğa Mi'râcü'n-Nübüvve at koyuldu. Müstemil bir muqaddimeğa ve dört rûkn ve bir hâtime birle zabt ve ser-encâm bêrildi. <...> Avvalkı rûkn: Çazret-i şalla'llāhu 'aleyhi ve sellemnii nûrları zikri ve anii atadın atağa ve anadın anağa intikāl kılğanı tā Āmîne'nii şadefiğa dürr-i şeh-süvâr qarâr tapğanığaça. Bu rûknde yette peygambernii vâkı'aları beyân kılınur. <...> Êkkinçi rûkn toğulğan künleridin tā peygamberlik zamānığa bolğan vâkı'aları ve ol zātınii ism-i şerifleri zikri âyât-ı Qur'ân birle şâbit ba'zı şarîğ ve ba'zı remz ve imâ birle ve yene özge vâkı'alar kim tā kırk yıl müddetide vâkı'dür bu rûknde cem' kılındı. Üçünçi rûkn vağy nâzil bolmağı ve emr ü nehyni halkğa yetkürmeknii keyfiyeti ve yene vâkı'alar kim peygamberlik künidin tā hicret kêçesiğaça ve mi'râc zikri tafşili birle munderic boldı. <...> Törtünçi rûkn hicret künleridin tā vefât vaqtığa şayi' bolğan vâkı'alar zikridür <...> ve hâtime, mu'cizeler beyânı kim meşhûr kitâblarda mezkûrdur. (11b/11-12a/10)

Mearicü'n-Nübüvve'nin Doğu (Çağatay) Türkçesi tercümesi, aynen tercüme niteliği taşımaktadır. Fakat tercümenin orijinal eserden üç özellik açısından ayrıldığı göze çarpmaktadır. İlk olarak, Muhammed Rahim, tercümede eserin orijinalinden ayrılan en önemli yönü giriş bölümünde açıklar. Tercümenin bölümleri, Hacem Padişah'ın da yönlendirmesiyle yeniden düzenlenmiştir:¹⁵

Mollâ Mu'in 'aleyhi'r-rağme bu kitâbnii muqaddimeside beş faşl keltürüp üç faşlda ğamd ve münacât ve na't ayıtpdur, her kaysını on êkki 'adedğa yetkürüpdür tā kim 'adedde uluğlarınii on êkki meclisiğa muvâfiğ bolğay dēp. Bu Türkî Mi'râcü'n-Nübüvve'de ol 'adedni lâzım tutmaduk. Çünki ğamd ve na't ve münacât 'adedğa mağzar emes ve yene Çazret-i Ĥ'âcem Pād-şāhnii işâretleri hem muija êrdi. Ol cihetdin muqaddimeni êkki faşl kılduk. Bir faşlda ğamd ve münacât ve na'tnı zikr kılduk. Yene birini dūrüdünii şevâbı ve fazileti beyânığa ta'yın kılduk. (12a/14-12b/4)

Tercümenin orijinal eserden ayrılan ikinci yönü ise orijinal eserde bulunmayan şiirlerin Muhammed Rahim tarafından tercümeyle dâhil edilmiş olmasıdır. Eserin Farsça orijinalinde müellifin kendi şiirlerinin yanı sıra Nizami-i Gencevi, Mevlana Cemaleddin-i Rumi, Feridüddin Attar'dan birçok şiir yer almaktadır. Muhammed Rahim-i Miskin bu şiirleri Doğu (Çağatay) Türkçesine tercüme etmiştir. Fakat Farsça Mearicü'n-Nübüvve'nin Süleymaniye Yazma Eser Kitaplığında¹⁶ ve İran'da¹⁷ bulunan iki nüshasında yer almayan Nevayi beytinin, Muhammed Rahim tarafından tercümeyle eklendiği görülmektedir:

Beyt¹⁸

Ëy Nevâyî, kılmağıl yâr aldıda sırrıjnı fâş,

Ayttı-kim mümkün midür ol yâr[ğa yâr] olmağay? (222a/3)

Tercümeyle orijinallik katan bir diğer özellik ise Farsça eserde Arapça olarak bırakılan bazı ayet, hadis veya ibarelerin Muhammed Rahim tarafından Doğu Türkçesine tercüme edilmiş olmasıdır.¹⁹

4. Mearicü'n-Nübüvve'nin Muhammed Rahim-i Miskin tarafından yapılmış Doğu Türkçesi tercümesinin tespit edilen nüshaları:

Mearicü'n-Nübüvve'nin Muhammed Rahim-i Miskin tarafında yapılmış Doğu Türkçesi tercümesinin tespit ettiğimiz nüshaları şunlardır:

¹⁴ "Miraj-Nabut", Jarring Prov. 243, ss. 11b/11-12a/10

¹⁵ "Miraj-Nabut", Jarring Prov. 243, ss. 12a/14-12b/4

¹⁶ "Mearicü'n-Nübüvve fi Medaricü'l-Fütüvve", Ayasofya 3442, s. 446a

¹⁷ "Mearicü'n-Nübüvve", Kitabhan-e Meclis-i Şura-i Milli 3381, s. 398a

¹⁸ "ÖZEL 15", Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, s. 222a/3

¹⁹ Farsça Mearicü'n-Nübüvve'nin Ayasofya 3442 numarada kayıtlı bulunan bir nüshası ve ÖZEL 15 numaralı yazmanın içeriği karşılaştırılmış ve Farsça eserde tercümesi yer almayan Arapça ayet, hadis veya ibarelerin ÖZEL 15 numaralı yazmada tercüme edilmiş olduğu tespit edilmiştir.

1. Ebu Reyhan el-Biruni Şarkşinaslık Enstitüsü Yazma Eserler Kütüphanesi (Taşkent)’nde yer alan 5344 (2822) numaralı nüsha eserin 3. ve 4. bölümlerini içerir ve 442 varaktır. Nüshanın 442a sayfasında yer alan bir mühürde 1170 (1756-1757) tarihi yer alır (Semenov, 1957).
2. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan Jarring Prov. 444 numaralı “Siyer-i Şerif” eserin dördüncü bölümünü içerir. 1221 (1806-1807) yılında istinsah edilmiştir.
3. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan, Jarring Prov. 348 numaralı, “Siyer-i Şerif” eserin mukaddimesiyle birlikte 1. bölümünü içerir. 1234 (1818-1819) yılında istinsah edilmiştir ve müstensihî Kâtip Molla Abdumecid Kaşgarî’dir. Bu nüshanın 15 satırlık 482 varaktan oluştuğu tespit edilmiştir.
4. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan Jarring Prov. 252 numaralı “Siyer-i Şerif” eserin üçüncü bölümünü içerir. 1240 (1824-1825) yılında Yarkent’te istinsah edilmiştir.
5. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan, Jarring Prov. 388 numaralı, “Siyer-i Şerif”in 16 satırlık 254 varaktan meydana geldiği tespit edilmiştir. Tarih bilgisi yoktur fakat 197b’de metne ait olmayan, muhtemel bir ticari notta 1240 (1824-1845) yılı derkenar edilmiştir.
6. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan Jarring Prov. 245 numaralı “Miracü’n-Nübüvve” metnin üçüncü bölümünü içerir. 18. yüzyılın sonlarında veya 19. yüzyılın başlarında istinsah edildiği tahmin edilmektedir. Bu nüshanın 17 satırlık 181 varaktan oluştuğu tespit edilmiştir.
7. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan Jarring Prov. 266 numaralı “Siyer-i Şerif” eserin 1. ve 2. bölümlerini içermektedir. 19. yüzyılın başlarında istinsah edildiği tahmin edilmektedir.
8. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan Jarring Prov. 430 numaralı “Miracü’n-Nübüvve (Siyer-i Şerif)” eserin başından ve sonundan eksik olan bir parçasıdır. 19. yüzyılın ortalarında istinsah edilmiştir.
9. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan Jarring Prov. 442 numaralı “Siyer-i Şerif” eserin üçüncü bölümünü içerir. 19. yüzyılın ortalarında istinsah edildiği tahmin edilmektedir.
10. Ebu Reyhan el-Biruni Şarkşinaslık Enstitüsü Yazma Eserler Kütüphanesi, (Taşkent) 6096 (2823) numarada kayıtlı yazma 751 varaktan oluşur ve eserin sonuç bölümünü içermez. Muhammed Resul bin Usta Aşur Muhammed-i Hokandi tarafından 1300 (1882-1883) yılında istinsah edilmiştir. (Semenov, 1957)
11. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde bulunan ÖZEL 15 numaralı yazma 412 varaktan oluşur. Talik hatlı yazmanın istinsah tarihi 1301 (1883-1884)’dir. Yazma, başından iki bölüm eksiktir ve Hz. Muhammed’in kırk yaşından Medine’ye hicretine kadar gerçekleşen olayların anlatıldığı üçüncü bölümden başlamaktadır. Yazmanın son bölümünde Hz. Muhammed’in bazı mucizelerinden bahsedilir ve münacattan sonra *temmetü’l-kitab* yer alır.ÖZEL koleksiyonda bulunan yazmalar, bağışlanmak amacıyla görüntüsünün alınmasına izin verilmiş fakat birtakım nedenlerle bağışlanmamış eserlerdir. Bu sebeple el yazmasının kendisi Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmamaktadır. El yazmasının nerede olduğu tespit edilemediğinden, fiziksel özellikleri belirlenememiştir.
12. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan Jarring Prov. 428 numaralı “Siyer-i Şerif” eserin 1. ve 2. bölümlerini içerir. 1305 (1887-1888) yılında Kaşgarlı İbn İsmail Beg tarafından istinsah edilmiştir.
13. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan Jarring Prov. 190 numaralı “Miracü’n-Nübüvve” başından ve sonundan eksiktir ve 1306 (1888-1889) yılında istinsah edilmiştir.
14. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan Jarring Prov. 86 numaralı “Siyer-i Şerif” eserin üçüncü bölümünü içerir. 1313 (1895-1896) yılında istinsah edilmiştir. Müstensihî Langkalı Musa ibn Molla Adil’dir.
15. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan Jarring Prov. 434 numaralı “Siyer-i Şerif” eserin 1. bölümünü içerir ve 19. yy. sonunda istinsah edilmiştir.

16. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan Jarring Prov. 145 eserin üçüncü bölümünü içerir. Muhtemelen 19. yüzyılın sonlarında istinsah edilmiştir.
17. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan, Jarring Prov. 418 numaralı, “Miracname” adıyla kaydedilmiş nüshanın 11b-186a sayfaları arasında Mearicü’n-Nübüvve’nin üçüncü bölümünün yer aldığı tespit edilmiştir. Bu nüsha 186 varak, 23 satırdır.
18. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan Jarring Prov. 243 numarasıyla ve “Miracü’n-Nübüvve” adıyla kaydedilen nüsha mukaddimenin yanı sıra 1. ve 2. bölümleri içerir. Bu nüshanın 17 satırlık 331 varaktan oluştuğu tespit edilmiştir.
19. Rusya Bilimler Akademisi Doğu Yazmaları Enstitüsünde (St. Petersburg) yer alan ve Muginov’un kataloğunda (1962, s. 96) 151 numarada kayıtlı “Tercüme-i Mearicü’n-Nübüvve” adlı nüsha.
20. Berlin Devlet Kütüphanesinde yer alan ve (Berlin) M. Hartmann’ın kataloğunda (1904, s. 5), 34 numarada kayıtlı olan “Siyer-i Şerif”. Nüsha 746 sayfa, 23 satırdır ve eserin mukaddimesiyle birlikte 1. ve 2. bölümlerini içerir.
21. Berlin Devlet Kütüphanesinde yer alan ve (Berlin) M. Hartmann’ın kataloğunda (1904, s. 5), 35 numarada kayıtlı olan “Siyer-i Şerif”. Nüsha 950 sayfa, 21 satırdır ve eserin 3. ve 4. bölümlerini içerir.
22. Berlin Devlet Kütüphanesinde yer alan ve (Berlin) M. Hartmann’ın kataloğunda (1904, s. 5), 36 numarada kayıtlı olan “Siyer-i Şerif”. Nüsha 602 sayfa, 19-20 satırdır. Eserin mukaddimesinin yanı sıra 1., 2. ve 3. bölümlerini içerir.
23. Berlin Devlet Kütüphanesinde yer alan ve (Berlin) M. Hartmann’ın kataloğunda (1904, s. 5), 37 numarada kayıtlı olan “Siyer-i Şerif”. Nüsha 358 sayfa, 23 satırdır. Nüsha, eserin 3. bölümünü içerir.

Mearicü’n-Nübüvve’nin Muhammed Rahim tarafından yapılan Doğu (Çağatay) Türkçesi tercümesinin muhtemel diğer nüshaları:

24. Özbekistan Ali Şir Nevayi Milli Kütüphanesinde yer alan, PV-92 numaralı ve “Meroji Nubuvva” adlı yazma.
25. Ebu Reyhan el-Biruni Şarkşinaslık Enstitüsü Yazma Eserler Kütüphanesi (Taşkent)’nde yer alan 8264 numaralı nüsha.
26. Ebu Reyhan el-Biruni Şarkşinaslık Enstitüsü Yazma Eserler Kütüphanesi (Taşkent)’nde yer alan 13112 (?) numaralı nüsha.
27. Ebu Reyhan el-Biruni Şarkşinaslık Enstitüsü Yazma Eserler Kütüphanesi (Taşkent)’nde yer alan 2061 numaralı nüsha.
28. G. Jarring, el yazısıyla aldığı notlarda Jarring Prov. 389 numarasıyla ve “Miracname” adıyla kaydettiği yazmanın “Miraçname”nin üçüncü bölümü olduğunu ve nüshanın başlangıcının Siyer-i Şerif’in (Mearicü’n-Nübüvve) üçüncü bölümünün başlangıcıyla tamamen örtüştüğünü fakat metnin bütününe bakıldığında, Siyer-i Şerif’le aynı konulara odaklansalar da <ondan> oldukça farklı olduğunu ve bu iki versiyon arasındaki ilişkinin ileriki çalışmalara bırakılması gerektiğini ifade etmiştir.
29. Jarring Prov. 392 numaralı “Miraçname” de G. Jarring tarafından “Miraçname”nin üçüncü bölümü olarak kaydedilmiştir. Jarring’in yazmanın başlangıcına dair aldığı notlarla ÖZEL 15 numaralı yazmanın başlangıcının örtüştüğü tespit edilmiştir.

Sonuç

Muin el- Miskin’in Mearicü’n-nübüvve fi medarici’l-fütüvve adlı eseri, Doğu (Çağatay) Türkçesine Muhammed Rahim-i Miskin tarafından 18. yüzyılda tercüme edilmiştir. Tercüme, genel özellikleri bakımından aynen tercüme özelliği taşımakla birlikte mütercimın bazı eklemelerde

bulunduğu ve bölümleri yeniden düzenlediği görülmektedir. Tercümenin farklı ülkelerde birçok nüshası bulunmaktadır ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde yer alan, “Muîn el-Miskîn’in Meâricü’n-Nübüvve’sinin Doğu Türkçesine Tercümesi (Dil İncelemesi – Transkripsiyonlu Metin – Dizin)” başlığıyla doktora tezi olarak hazırladığımız, ÖZEL 15 numarada kayıtlı nüsha da bunlardan biridir. Tercüme, Klasik dönem sonrasındaki geçiş döneminin güzel bir nesir diline sahip örneğidir. Ayrıca tercüme, söz varlığına katkısı yanı sıra Eski Türkçe döneminde görülen fakat Harezmi, Klasik öncesi ve Klasik dönemde görülmeyen ikinci şahıs iyelik ve emir şekillerinin bu dönemin bazı eserlerinde yer aldığını, halk için yazılmış eserlerde ses, şekil bilgisi özelliklerini ve yazı dilinde görmediğimiz bazı kelimelerin konuşma dilindeki varlığını tespit edişimiz bakımından önemlidir.

Kaynakça

1. Berthels, E. (2012). *Muîn al-Miskîn. Encyclopaedia of Islam, Second Edition*, 7, 481.
2. Efzali, H. (2016 Yaz ve Sonbahar). *Vaiz-i namberdar-ı Diruz ve Miskin-i naşinahtai imruz. Faslname-i İlmi: Pijuhîşi-i Puhentun-ı Cami*, 79-88.
3. Erarslan, K. (2015). *Alî-Şîr Nevâyî Mecâlisü’n-Nefâyis I-II (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar) (birleştirilmiş 2. b.)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
4. Hartmann, M. (1904). *Die Osttürkische Handschriften der Sammlung Hartmann. Mittheilungen des Seminars für orientalische Sprachen*, 7, s. 1-21. Berlin.
5. Khwandamir. (1994). *Habibu’s-Siyar (Cilt III)*. (W. M. Thackson, Çev.) Cambridge: Department of Near Eastern Languages and Civilizations Harvard University.
6. Muginov, A. M. (1962). *Apisaniye Uygurskîh Rukopisey İnstituta Narodov Azii. Moskva*.
7. Semenov, A. A. (1957). *Sobranie vostochnîh rukopisey Akademii nauk Uzbekskoy (Cilt 4)*. Taşkent.
8. Sharipov, J. (1965). *O‘zbekistonda tarjima tarixidan*.
9. Şenel, A. (2006). *Muîn el-Miskîn. Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi içinde*,
10. (C. 31, ss. 88-89). İstanbul: TDV.
11. Şirazi, S. A. (2016). *Divan-ı Muinü’d-din Ferahi Hirevi. Tahran*.